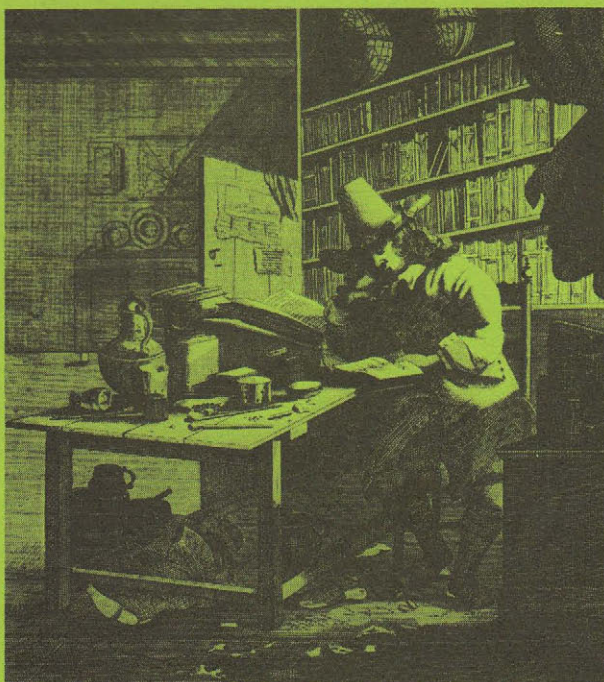

BATAVIA ACADEMICA

BULLETIN
VAN DE NEDERLANDSE WERKGROEP
UNIVERSITEITSGESCHIEDENIS

III (1985) 1

APA - HOLLAND UNIVERSITY PRESS
AMSTERDAM & MAARSSEN

BATAVIA ACADEMICA

BULLETIN
VAN DE NEDERLANDSE WERKGROEP
UNIVERSITEITSGESCHIEDENIS

III (1985)

APA-HOLLAND UNIVERSITY PRESS
AMSTERDAM & MAARSSEN

BATAVIA ACADEMICA
BULLETIN VAN DE NEDERLANDSE WERKGROEP
UNIVERSITEITSGESCHIEDENIS

JAARGANG III (1985) (2 afleveringen)

★ ★ ★

REDACTIE

J. A. H. Bots, R. Feenstra, W. Th. M. Frijhoff,
A. M. Luyendijk-Elshout en C. M. Ridderikhoff

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. A. H. Bots, Erasmusplein 1, Postbus 9103,
6500 HD Nijmegen

SECRETARIAAT-WERKGROEP

Mevr. C. M. Ridderikhoff, Marijkestraat 79,
1111 EJ Diemen, tel. 020-995302

★ ★ ★

Contributie: lidmaatschap van de Werkgroep f 25,—; studenten f 17,50. Het lidmaatschap van de Werkgroep geeft recht op het Bulletin. Alle betalingen op bankrekeningnummer 42 60 49 519 van de Amro-bank te Rotterdam (postgiro van de bank: 3016), ten name van de Stichting Batavia Academica.

★ ★ ★

Prijs per jaargang voor bibliotheken en instellingen f 25,—; losse nummers f 15,—

Besteladres:

(exclusief BTW)

APA / POSTBUS 122 / NL-3600 AC MAARSSSEN / HOLLAND

© 1985 Holland University Press bv, Amsterdam & Maarssen

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd of openbaar gemaakt door druk, fotodruk, fotocopie, microfilm, of op andere andere wijze, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be translated or reproduced in any form by print, photoprint, photocopying, microfilm, or any other means, without the written permission from the publishers.

ISSN 0168-7212

BATAVIA ACADEMICA III (1985) 1

A. W. REININK

UNIVERSITAIRE ONDERKOMENS
EN HUN BESTUDERING

In het eerste rondschrijven (18 januari 1983) dat opriep tot de vorming van onze Werkgroep staat, bij de vermelding van de 'veelvoud van vraagstellingen' en de 'onderscheiden disciplines' vanuit welke de geschiedenis van de universiteiten in Nederland en elders reeds wordt onderzocht, opgemerkt dat 'de architectuur [...] al evenmin vergeten' wordt. Deze woorden wekken terecht de suggestie dat de architectuur van de universiteiten en hogescholen vanouds bij de beoefenaren van de universiteitsgeschiedenis niet in het centrum van de belangstelling heeft gestaan.

Dit geldt zeker voor ons eigen land. In de respectabele bibliotheek van gedenkboeken en andere werken die over de geschiedenis van onze universiteiten en hogescholen handelen komen maar sporadisch titels voor die in het bijzonder de universitaire gebouwen betreffen. Een opvallende verschijning is echter het al in 1899 verschenen werkje *De Universiteitsgebouwen te Utrecht* van S. Muller Fz.¹. Afgezien van een klein aantal artikelen en enkele inventariserend-topografische werken over de gebouwen van een afzonderlijke instelling, is Mullers boekje tot voor enkele jaren geleden de enige geschiedkundige verhandeling over universitaire architectuur in Nederland gebleven². Daarbij moet echter meteen worden opgemerkt dat Muller geen architectuurhistoricus was en dat mede om deze reden geen bouw-

1) S. Muller Fz., *De universiteitsgebouwen te Utrecht*, Utrecht 1899. (Heruitgave, verzorgd door J. W. Smit, Groningen 1956).

2) In oktober 1970 verscheen een speciaal nummer over universiteitsarchitectuur van het tijdschrift *Plan* (jrg. 1, nr. 10). – *Wonen-TA/BK* wijdde zijn nummer 3 van 1979 aan het thema 'Universiteitsbouw en de stad'. – Zie verder: *Universiteit en architectuur. Ontwerpen ten behoeve van de Leidse Universiteit 1600-1900*, catalogus tentoonstelling, Leiden 1979. – C. E. de Jong-Janssen, *Knap bezit. Gebouwen van de Rijksuniversiteit Groningen in kunsthistorisch perspectief*, Groningen 1981. – A. van der Woud (red.), *De innige betrekking tussen stad en hogeschool. Architectuur en stedenbouw van de Rijksuniversiteit Groningen, 1950-1984*, Groningen 1984.

kunstige (laat staan: bouwkundige) analyses in zijn verhandeling voorkomen. Plattegronden komen dan ook nagenoeg niet en doorsneden helemaal niet voor bij Muller, welke omstandigheid het soms onmogelijk maakt om zich de ruimtelijke dispositie van het besprokene voor te stellen.

Misschien zijn er onder de lezers van dit *Bulletin* lieden die vinden dat het niet nodig is om bij verhandelingen over universiteitsgebouwen architectuurhistorische analyses, compleet met zulke technische zaken als plattegronden, doorsneden en gevels, te presenteren. Met andere woorden: als de historici van de bouwkunst dat niet kunnen laten, kunnen zij volgens deze lieden hun gang wel gaan, maar hun bevindingen kan maar nauwelijks betekenis worden toegekend voor ons algemene inzicht in de universiteitsgeschiedenis.

Zo'n opvatting zou volledig stroken met ervaringen die auteur dezes heeft opgedaan met de houding van hoogleraren en andere universitaire werkers in Nederland inzake het belang dat men in die kringen hecht aan goede architectuur voor de universiteiten. Bij bouwplannen pleegt men wel te praten over de aantallen vierkante meters die moeten worden verdeeld, maar niet over de eisen voor de visuele eigenschappen die men graag zou willen stellen voor zowel de binnenruimten als het exterieur van de universitaire gebouwen. In herdenkingsbundels zal men doorgaans dan ook vergeefs zoeken naar een hoofdstuk over de gebouwen van de jubilerende instelling, terwijl die meestal toch de neerslag vormen van haar relatief grootste investeringsbedragen.

De beste manier om te verduidelijken dat de bestudering van universiteitsarchitectuur niet alleen de hobby van de bouwhistoricus hoeft te zijn, maar een legitiem en niet weg te denken onderdeel vormt van de universiteitsgeschiedenis, lijkt mij gelegen in een beantwoording van de vraag, wat daarbij onder het woord 'universiteit' moet worden verstaan. Het antwoord is, globaal genomen, driedelig:

1. de idee van de universiteit;
2. de mensen die tot de universiteit behoren of behoorden;
3. de stoffelijke manifestatie van de universiteit.

De eerste betekenis, de idee van de universiteit, heeft betrekking tot het denken over hetgeen deze institutie idealiter zou moeten en kunnen zijn. De tweede betekenis slaat op de universitas, de mensen die op een bepaald tijdstip de institutie dragen (of zijn), in hun steeds veranderende groeperingen en zich uitend in hun handel en wandel. De stoffelijke manifestatie van de universiteit, ten slotte, kan ook

verwoord worden als haar 'materiële cultuur': deze bestrijkt het ganse gebied van haar stoffelijke aanwezigheid, van haar briefpapier tot en met haar gebouwen. Het zal de lezer duidelijk zijn dat het interessant is om de materiële cultuur van de universiteit te onderzoeken omdat zij de uitdrukking kan zijn van 'de universiteit' en haar geschiedenis in de genoemde eerste en tweede betekenis.

Voor wat betreft het ontstaan en de ontwikkeling van het bouwtype 'collegium' is dit bijvoorbeeld uitgewerkt door twee Duitse bouwhistorici³. Aan de hand van een reeks voorbeelden van middeleeuwse collegia in Europa tonen zij niet alleen aan, hoe er verschillende regionale bouwtypen ontstonden, maar ook dat bepaalde onderdelen (bijvoorbeeld torens) verklaard kunnen worden uit statuspretenties in de stad. Belangwekkend is ook om te letten op de plattegronden van de colleges in Oxford en Cambridge: deze kunnen ons veel leren omtrent de status van de rector en omtrent de levenswijze van de studenten en hun tutors. Terwijl het collegium van oorsprong alleen bedoeld was als verblijf voor studenten, werden op den duur in sommige landen in de collegium-complexen ruimten voor onderwijs en bibliotheken opgenomen. Daarmee werd het bouwtype 'collegium' allengs een belangrijke grondslag voor het ontstaan van de verschillende typen van universiteitsbouw in Europa en Amerika.

Dit zijn maar enkele globale weerspiegelingen uit reeds gedaan onderzoek over het bouwtype collegium. Het zou de moeite waard zijn, daarop bij een andere gelegenheid nog eens in detail terug te komen. Ik noteer met opzet dat dit dan uitvoerig moet gebeuren, omdat het waarschijnlijk wel duidelijk zal zijn dat zich hier geen gemakkelijke methode-problemen voordoen, zowel voor de architectuurgeschiedenis als voor de algemene universiteitsgeschiedenis die daarbij als gevende en ontvangende discipline een rol kan spelen. Hier ligt de grote uitdaging voor de onderzoeker van de universiteitsarchitectuur.

Universiteit en stad

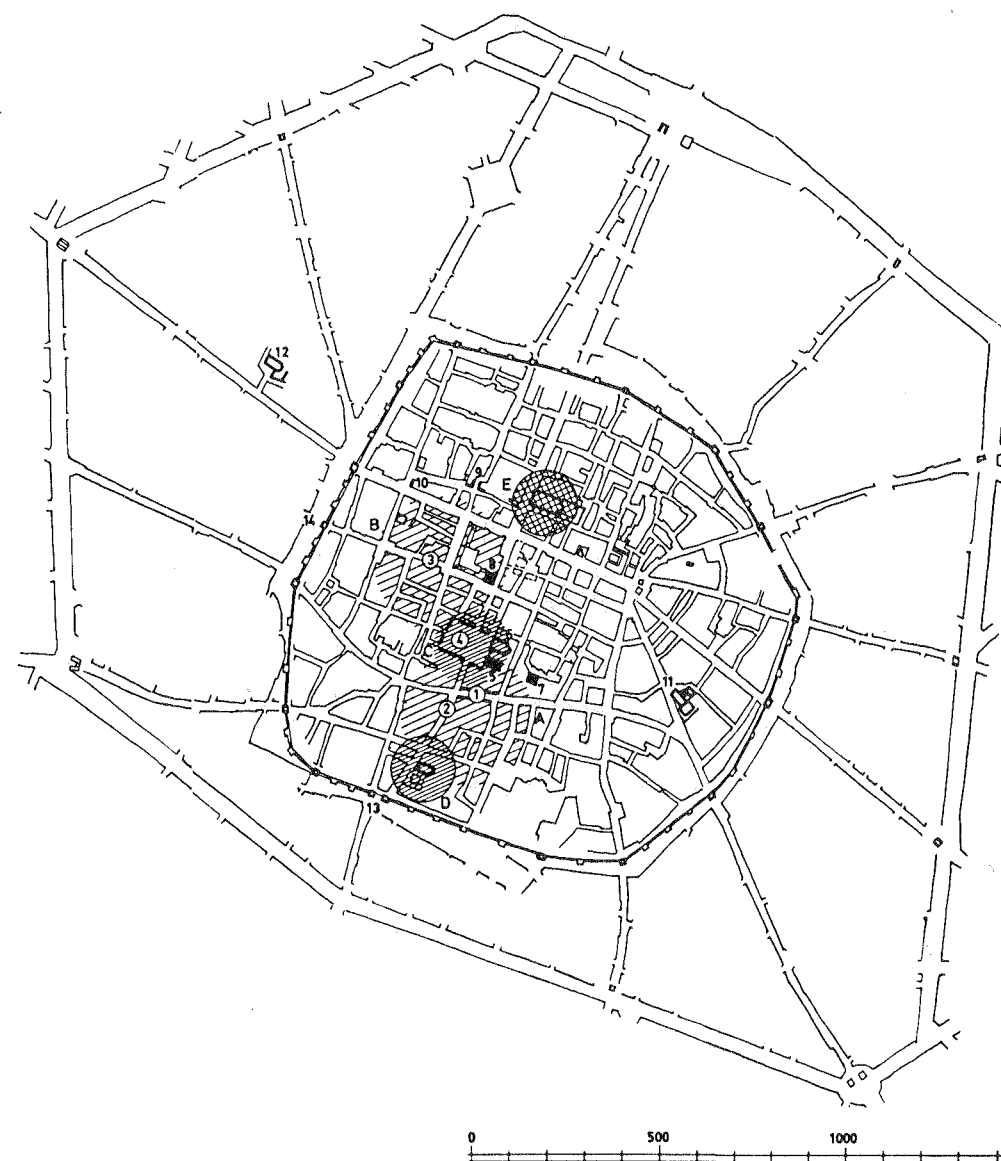
In het nu volgende zal in het kort iets worden verhaald over de visuele aanwezigheid van de universiteit als institutie in de stad, door de tijden heen.

³) K. Rückbrod, *Universität und Kollegium. Baugeschichte und Bautyp*, Darmstadt 1977. - M. Kiene, 'Die Grundlagen der europäischen Universitätsbaukunst', *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 46 (1983), Heft 1, pp. 63-114.

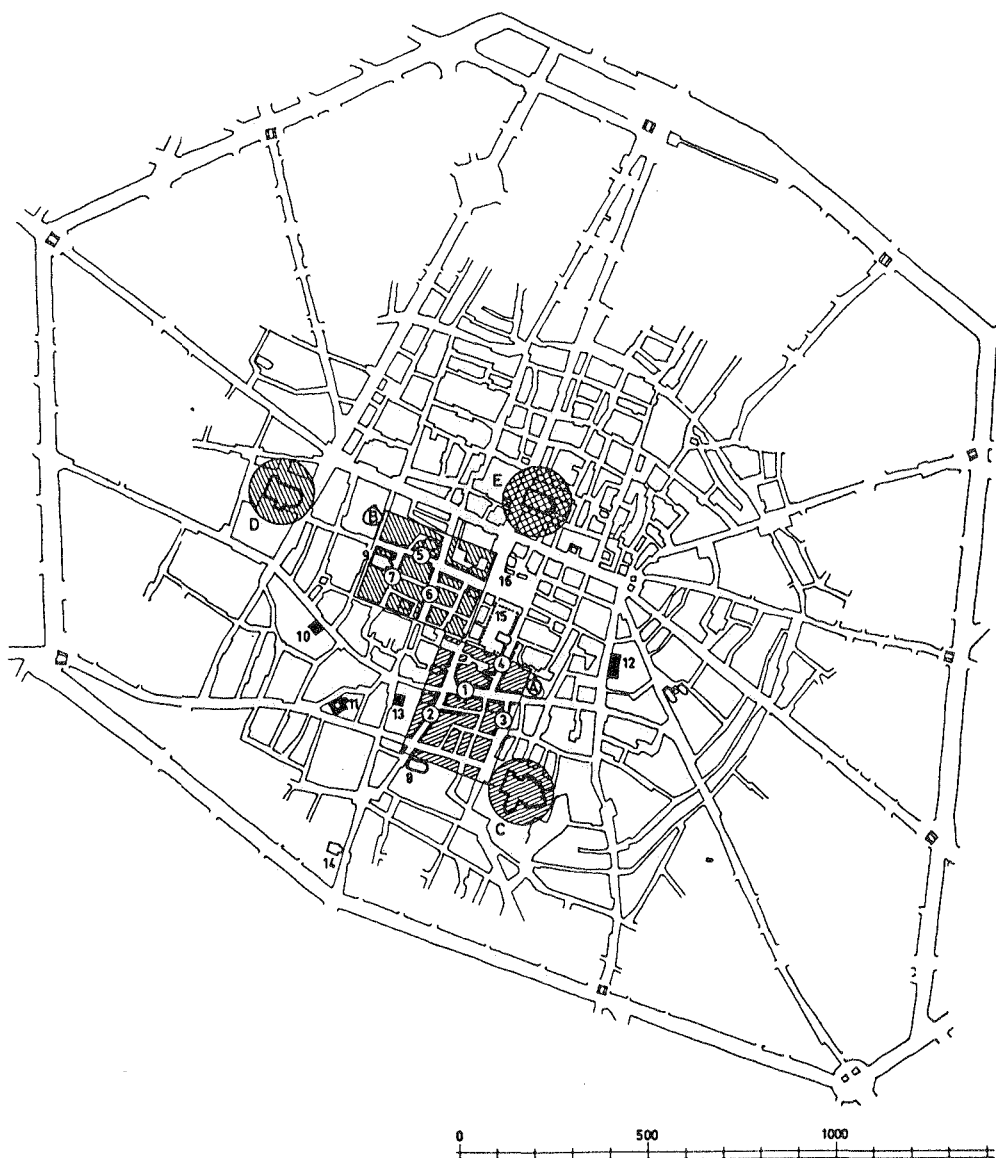
Het ligt voor de hand om voor de vroegste tijd Bologna als voorbeeld te nemen. In Bologna is de universitas – zoals bekend, van oorsprong ontstaan uit een initiatief van de scholares – de eerste eeuwen van haar bestaan als het ware door de stad getrokken, telkens andere panden als onderkomen kiezend. Zij heeft zich daarbij nauwelijks manifest gemaakt in stedenbouw of architectuur.

Wél waren er zekere concentraties van gelijksoortige onderkomens. Deze concentraties ondergingen in de loop van de tijd echter ook verschuivingen. Op stadsplattegronden van Bologna kan iets daarvan schematisch worden uitgebeeld. De eerste (afb. 1) geeft de situatie in de periode 1150-1300 weer. De stad was toen zo groot als het ommuurd getekende gedeelte. Belangrijke en kenmerkende elementen in de stadsplattegrond zijn de vijf landwegen die bij de ook vandaag nog bestaande Torre Asinelli en Torre Garisenda bij elkaar komen, het betrekkelijk regelmatige (van oorsprong Romeinse) stratenpatroon ten westen daarvan, de oorspronkelijke ligging van de Piazza Maggiore (bij 4) en de kathedraal San Pietro (E). Het bij A gearceerde gedeelte is de wijk die naar de Porta Procula (13) is genoemd. Hier waren scholen en verblijven voor studenten in verstrooide vorm aanwezig. Dit was ook het geval bij de wijk Porta Nova (B), genoemd naar de gelijknamige stadspoort (14). Bij de Piazza Maggiore (4) was een nog grotere concentratie van scholen. De kathedraal San Pietro (E) was de plaats waar de promoties plaatsvonden.

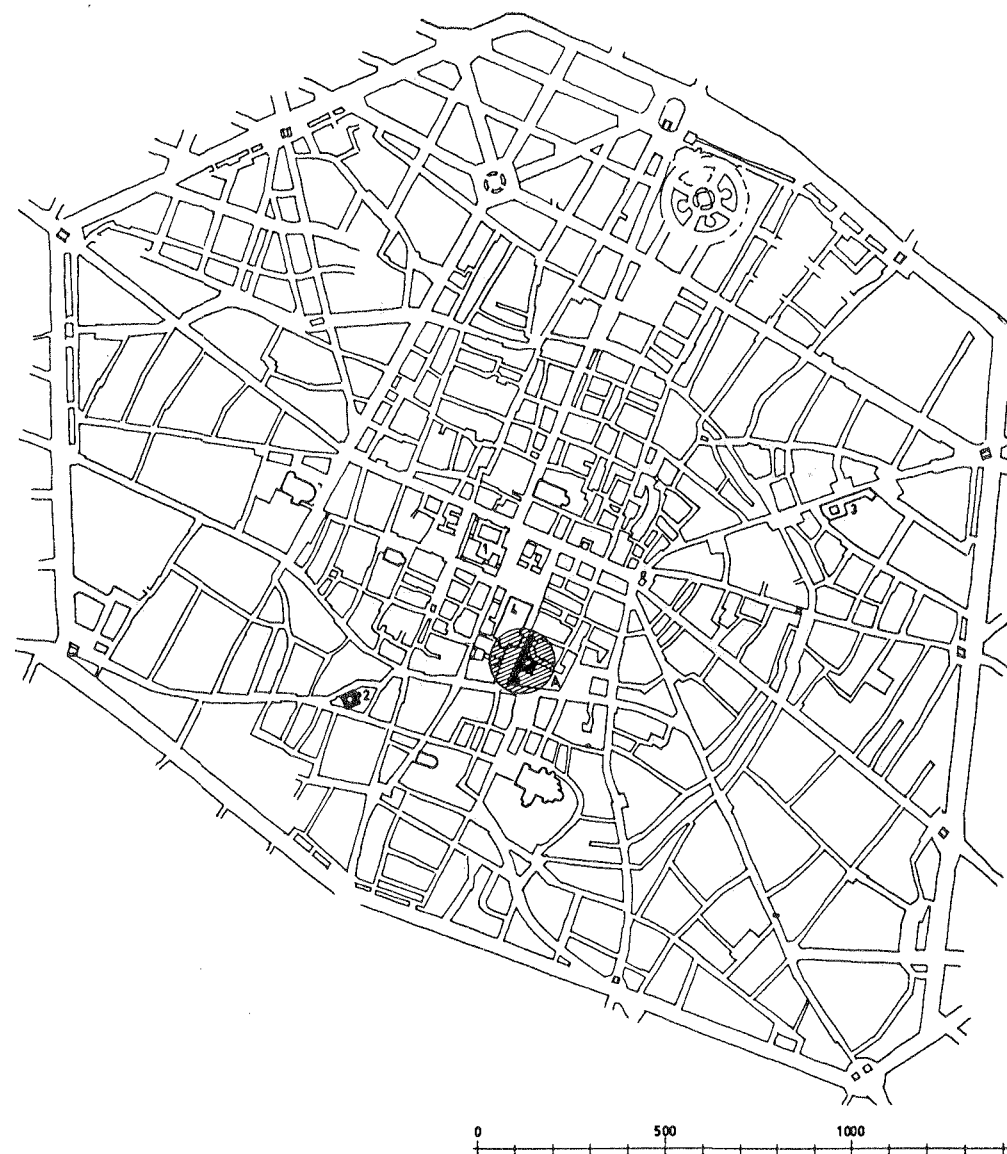
Het volgende schematische stadsplattegrondje van Bologna (afb. 2), dat de situatie 1300-1450 weergeeft, laat zien dat er wat meer diversificatie optreedt. Belangrijke noviteiten zijn de beide grote kerken van de inmiddels ontstane bedelorden, die, zoals gebruikelijk, aan de rand van de bestaande stad verrezen: San Domenico (C) en San Francesco (D). Daarnaast is, sinds 1390, in aanbouw de enorme kerk San Petronio (15). De Piazza Maggiore (16) is dan inmiddels van plaats veranderd. De San Domenico (C) werd het centrum van de universitas der juristen, wier scholen en verdere onderkomens zich concentreerden in de nabijgelegen wijk Porta Procula (A). De San Francesco (D) werd het centrum van de universitas van de artisten. In de aangrenzende wijk Porta Nova (B) concentreerden zich de onderkomens van deze universitas, die – evenals dat het geval was bij die van de juristen – uit eerder al aanwezige huizen bestonden.

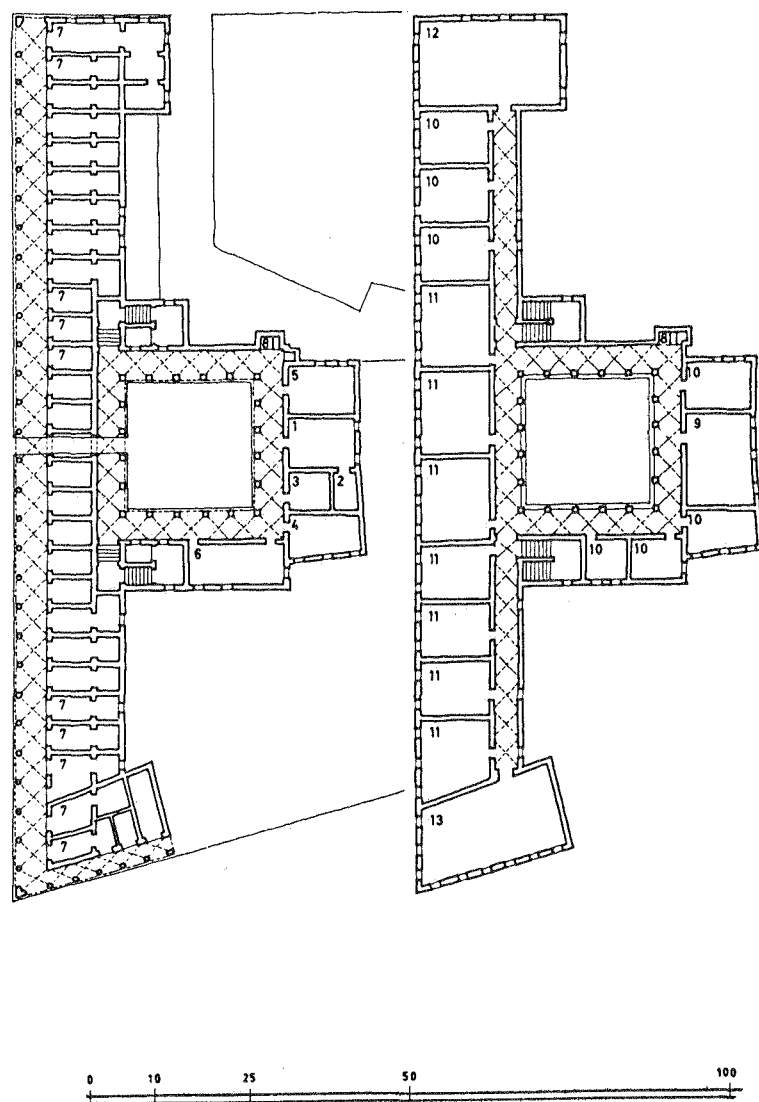
Afb. 1. Bologna. Schematische stadsplattegrond. Situatie 1150-1300.
Naar Rückbrod.

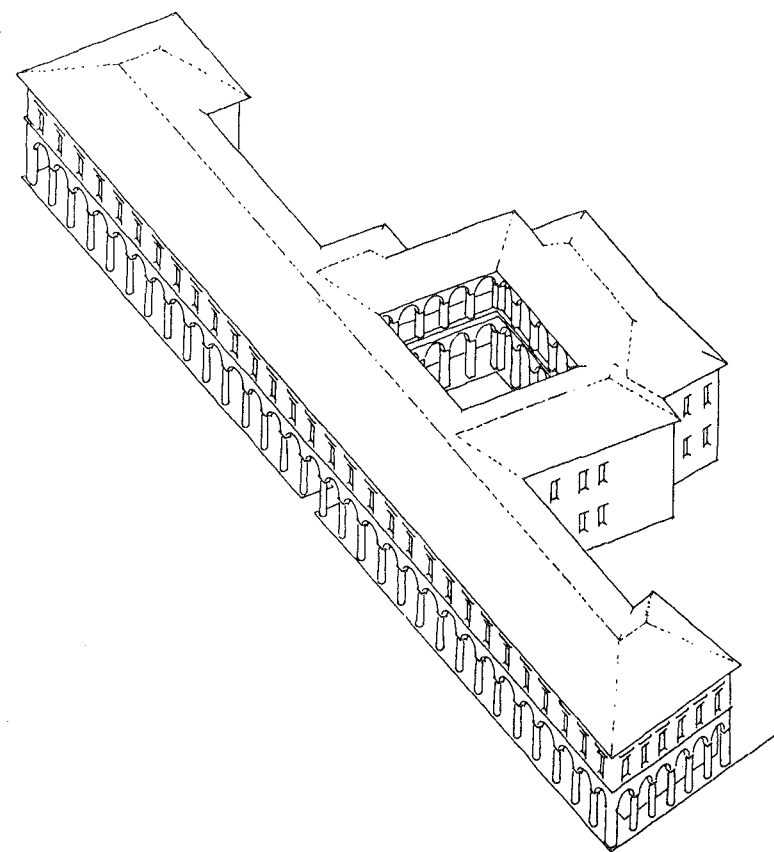
Afb. 2. Bologna. Schematische stadsplattegrond. Situatie 1300-1450.
Naar Rückbrod.

Afb. 3. Bologna. Schematische stadsplattegrond. Situatie rondom
1600. Naar Rückbrod.

Afb. 4. Bologna. Archiginnasio 1562-1563. Plattegronden begane grond (links) en verdieping (rechts). Naar Rückbrod.

Afb. 5. Bologna. Archiginnasio. Vogelvlucht-perspectief. Naar Rückbrod.

Er werd dus niet of nauwelijks speciaal voor de universiteit gebouwd. Als institutie zal de universiteit, middels de gebouwen, geen uitstraling hebben gehad in de stad. En bij het enkele geval dat er wél speciaal een gebouw werd opgetrokken had dit in het stadsbeeld geen enkele betekenis. Ik heb hier het oog op het in 1364 opgerichte Collegio di Spagna (11), dat nog tot vandaag toe onderkomen biedt voor Spaanse stipendiaten. Het Collegio di Spagna is een naar binnen gekeerd complex, dat geconcentreerd is om een binnenhof en dat naar de straatzijde een uitgesproken gesloten karakter heeft.

Als wij de situatie in Bologna van omstreeks 1600 bezien (afb. 3), blijkt er veel veranderd te zijn ten opzichte van de beide vorige uit respectievelijk de perioden 1150-1300 en 1300-1450. Terwijl, zoals wij zagen, de universiteit van Bologna een onafhankelijke stichting van de scholares was, die eigenlijk geen eigen grond of gebouwen bezat en die derhalve zichzelf niet middels gebouwde architectuur in het stadsbeeld representeerde, zou er in de loop van de vijftiende en zestiende eeuw een zekere mate van financiële afhankelijkheid van de stad en van de kerk binnen de organisatie insluipen. In deze ontwikkeling werden, vanaf 1450, de universitates geconcentreerd in de zogenaamde scholen van San Petronio, die op hun beurt in 1562-1563 zouden worden vervangen door een alles samenvattend gebouw voor de universiteit: het Archiginnasio (afb. 3, bij A). Dit gebouw werd in opdracht van de Romeinse Curie – Bologna maakte toen deel uit van de Kerkelijke Staat – opgetrokken, terzijde van de gigantische San Petroniokerk (4).

Aldus zien wij dat in Bologna vanaf de jaren 1560 één groot gebouw alle ruimten voor onderwijs, onderzoek en eredienst herbergde (afb. 4 en 5). (Alleen voor de grote plechtigheden was er geen plaats. Die werden toen nog steeds in de Kathedraal gehouden). Wij vinden er de collegezalen en de aula voor de juristen op de eerste verdieping (11 en 13 op de plattegrond), evenals die voor de artisten en medici (10 en 12). Op de begane grond bevindt zich onder de genoemde lokaliteiten de voor Bologna zo karakteristieke portiek, waarlangs winkels zijn gelegen (7). In het midden van deze lange vleugel is er een poort die toegang geeft tot een hof met portiek (en daarboven een galerij) die niet alleen toegang geeft tot de kapel met sacristie (1, 2), het pedellenvertrek (3), de vergaderzalen van de juristen en artisten (4, 5) en de administratie (6), maar ook tot de trappen die naar de verdieping leiden. Behalve de al genoemde

ruimten vindt men hier, boven de kapel, het anatomische theater (9).

Dit Archiginnasio, waarvan de lange gevel met zuilengang zich in de lengterichting parallel naast de grote San Petronio-kerk uitstrekt, heeft door zijn symmetrische aanleg en frontaliteit een uitgesproken monumentaal karakter. De universiteit, die haar gespreide onafhankelijkheid had moeten prijsgeven voor een nu alles samenballende, door de Curie beheerste, organisatie, geraakte aldus enerzijds geïsoleerd ten opzichte van de stad (waarin zij voorheen in een symbiotische relatie quasi onzichtbaar was opgegaan) en anderzijds vertoonde zij zich nadrukkelijk als institutie in die stad.

Wanneer men in de hof staat en van daaruit boven het Archiginnasio de San Petronio ziet oprijzen, lijkt de bedoeling van de enscenering duidelijk: de universiteit onder de zachte (of harde) hoede van de Kerk. Hier mag men zich echter niet vergissen, want de ware achtergrond van de onderlinge relatie van de gebouwen is anders. Niet wordt hier de afhankelijkheid van onderwijs en onderzoek van de kerkelijke organisatie op deze voor de hand liggende manier tot uitdrukking gebracht, maar het Heilige Officie wenste juist door de situering van het Archiginnasio te verhinderen dat de burgerij, in concurrentie met de Sint Pieter in Rome, de San Petronio groter dan eerstgenoemde kerk zou maken! Door het Archiginnasio met het ervoor liggende plein aldus aan te leggen, werd een verdere uitbreiding van de San Petronio voorkomen. Het Archiginnasio werd dan ook in allerijl (in minder dan twintig maanden) gebouwd en werd, symbolisch genoeg, in 1563 geopend: het sluitingsjaar van het Concilie van Trente⁴.

De burgerij van Bologna had nog wel haar best gedaan om – in plaats van de bouw van het Archiginnasio – het geld te besteden aan betere professoren en verhoging van het niveau van het onderwijs. Zoals bekend, zou het in de nu volgende fase bergafwaarts gaan met dit niveau. In de achttiende eeuw zou in Bologna niet aan de universiteit, maar bij de academies op inspirerende wijze wetenschap worden bedreven, met name aan de Accademia delle Scienze, die sinds 1712 gevestigd was in het Palazzo Poggi (afb. 3, nr. 3). De universiteit zou pas weer nieuw elan krijgen na een samengaan met deze Accademia. In 1803 verhuisde de hoofdzetel van de universiteit naar het Palazzo Poggi. Het Archiginnasio is nu in gebruik als openbare bibliotheek.

4) G. Ricci, *Bologna*, Rome-Bari 1980, p. 101.

De kennelijk nagestreefde institutionele uitstraling van dit gebouw is geen geval apart. In andere Europese universiteitssteden zien wij overeenkomstige verschijnselen van zelfrepresentatie in het stadsbeeld. Bij Christ Church bouwde Christopher Wren de bekende Tom Tower boven de ingangspoort van dit grote collegecomplex in Oxford. In de achttiende eeuw werden aan het middeleeuwse New College in dezelfde stad grote vleugels met appartementen gebouwd, die – in tegenstelling tot het naar binnen gekeerde middeleeuwse gedeelte – zich in symmetrische aanleg naar buiten richten en daarmee het complex een Versailles-achtig voorkomen verlenen. Het middeleeuwse All Souls College kreeg eveneens in de achttiende eeuw een uitbreiding, ditmaal met een hoge neogotische toren, ontworpen door Nicholas Hawksmoor. Deze architect maakte voor Cambridge een stedenbouwkundig ontwerp waarbij door zicht-assen de belangrijkste collegegebouwen optisch met elkaar verbonden gedacht werden en aldus in samenwerking het stadsbeeld zouden gaan beheersen⁵.

Dit laatstgenoemde plan werd niet uitgevoerd. Zelf-representatie op een dergelijk grote schaal zou pas in de negentiende eeuw worden verwezenlijkt, maar dan wel als zelf-representatie van de overheid (meestal de staat). Het nu honderd jaar oude gebouw van de Universiteit aan de Ring te Wenen of het rondom 1900 herbouwde complex van de Sorbonne en het er tegenover gelegen Collège de France zijn daar voorbeelden van. Terwijl in ons eigen land in Leiden ettelijke pogingen om een nieuw academiegebouw op te richten schipbreuk leden, zien wij dat dit in de negentiende eeuw te Groningen (1850) en te Utrecht (1894) wel gelukte. Zoals bekend, is het eerstgenoemde gebouw afgebrand. Van het laatstgenoemde wordt sinds kort een uitvoerige studie gemaakt.

Tegelijkertijd zien we in de negentiende eeuw in alle universiteitssteden een bijkomende ontwikkeling. Met name door de groei van de natuurwetenschappen en de medische specialismen waren nieuwe laboratoria, musea en klinieken nodig. Groepen van dergelijke gebouwen konden ganse stadswijken vormen. Zij vonden meestal hun plaats aan de nog niet bebouwde binnenmarge van de omtrek van de oude stad (waarvan de muren in de negentiende eeuw bijna overal werden afgebroken) of vlak daarbuiten. Een voorbeeld van de eerstgenoemde situatie is de concentratie van laboratorium- en museum-

5) Project van Nicholas Hawksmoor afgebeeld en besproken in Kiene, *op. cit.*, pp. 110-112.

gebouwen die zich in Bologna in het areaal bevindt ten oosten en ten noorden van het eerder genoemde Palazzo Poggi, sinds 1803 de hoofdzetel van de universiteit (afb. 3; 3). Het ganse stadsbeeld wordt hier beheerst door deze gebouwen. Stedebouwkundig zijn deze ook zo 'geregisseerd' dat ze een het stadsbeeld constituerende institutionele uitstraling hebben (zoals bijvoorbeeld het Mineralogische Museum tegenover de Porta Zamboni, dat aan het plein van de stadspoort wigvormig oprijst en de richting visualiseert van de Via Innerio (waaraan vele instituten zijn gelegen) en de Via Zamboni (de straat waarin Palazzo Poggi ligt). Ten oosten van de voormalige stadswal is in Bologna het enorme terrein van het academische S.-Orsola-ziekenhuis. Dit is op zichzelf als een hele stad te beschouwen, ingeleid door een groot poortgebouw en ook aan andere zijden door poorten gemarkeerd.

Bologna is maar een voorbeeld. In ons land kennen wij overeenkomstige verschijnselen. In Leiden en Groningen ligt het Academisch Ziekenhuis net buiten de voormalige stadsgrens. In Utrecht zijn – net als in Leiden – aanvankelijk laboratoria of andere instituten op de plaats van de geslechte stadswallen verzezen. Latere uitbreidingen zijn in Utrecht langs de westelijke Catharijnesingel gekomen, samen met het academische ziekenhuiscomplex.

Zagen wij dat in de middeleeuwen de universiteit zich in het weefsel van de stad niet of nauwelijks als instelling manifesteerde en dat in de nieuwere tijd een tendentie tot concentratie en zelf-manifestatie als institutie in de stad zichtbaar wordt – zo zien wij in de negentiende en in het begin van de twintigste eeuw enerzijds een sterk verhoogde behoefte tot concentratie en zelf-representatie van de universiteit als overheidsinstelling en anderzijds opnieuw een verspreiding in de stad. Deze nieuwe soort van verspreiding concentreert zich doorgaans in perifere stadsdelen en draagt per gebouw, of ook wel als samenhangend stedebouwkundig complex, een uitgesproken monumentaal en institutioneel karakter. Internationaal verspreide architectuurtractaten, zoals het veeldelige en vaak herdrukte *Handbuch der Architektur* hebben daarbij overal als recept gediend voor een wijdverspreide herkenbaarheid voor dit karakter. Historisch en methodisch gezien doen zich hier allerlei problemen van interpretatie voor. Het is natuurlijk duidelijk dat de zojuist bedoelde gebouwen uit de negentiende eeuw bij uitstek zijn te beschouwen als manifestaties van de door de bourgeoisie gedragen overheid. Net zoals men zich bij lustra en jubilea gehouden maskerades met histo-

rische vermommingen tooide, voorzag men deze gebouwen van een historiserende ornamentiek. In het stadsbeeld gaf de overheid aan haar universiteitsgebouwen een overvloed aan plastische verwijzingen naar geschiedbeelden mee, onder andere met de bedoeling om te suggereren dat er iets in of aan de universiteit moet zijn dat aan de tijd ontstegen is.

Hier is sprake van een opmerkelijke paradox. Het historisch ornament verwijst immers naar bepaalde fasen in de cultuurgeschiedenis. Het is dus door de verwijzing naar een afstand in de tijd dat men de tijdloosheid wil suggereren. Dit komt overeen met een ander verschijnsel, namelijk dat van de academische plechtigheden. Juist door de markering van de terugkeer van bepaalde data in de tijd wil men mede de tijdloosheid suggereren: traditie. De traditie wordt gedragen door de toga's die men draagt – overigens ook een aspect van de materiële cultuur van de universiteit. Met name in Amerika geneert men zich niet om bij de oprichting van nieuwe universiteiten openlijk er voor uit te komen dat men van de ene dag op de andere een 'tradition' wil instellen⁶. Het is niet aan ons om daarover te meesmuilen. De opening van onze oudste universiteit op 8 februari 1575 vond immers plaats met een allegorische optocht waarmee de idee van de universiteit in de stad manifest moest worden gemaakt, vooraleer zij begonnen was aan haar eigenlijke bestaan.

Maar nu terug naar het negentiende-eeuwse universiteitsgebouw. De historische uitdossing daarvan had hoogstwaarschijnlijk mede de bedoeling voor de overheid om zich te legitimeren bij het in de stad poneren van de universiteit als één harer instituties. De overheid (vul in: de heersende klasse) heeft behoefte aan intellectuelen. Dezen hebben voor hun ontplooiing en opleiding een zekere vrijheid – de academische vrijheid – nodig. Maar er is voortdurend het gevaar aanwezig dat de intellectuelen zich massaal in een kritische richting ontwikkelen en zich buiten de officiële instituties organiseren.

Maar nu doet zich bij de receptie van zo'n historisch universiteitsgebouw alweer een paradox voor: latere generaties studenten, die niets te maken hebben of willen hebben met de inhouden die men in de negentiende eeuw wilde visualiseren, blijken zich toch te hechten aan zo'n gebouw, met al zijn hoedanigheden, als coulisse voor hun eigen contestatie. Daarbij speelt, naar mijn idee en ervaring,

⁶ E. Hobsbawm en T. Ranger (ed.), *The invention of tradition*, Cambridge 1983. – E. Shils, *Tradition*, Londen 1981.

niet alleen een rol het feit dat zo'n gebouw een herkenbare plek in de stad is, maar juist ook dat de coulisse zo uitgedost is als zij is. In de contestatie is men zich er scherper van bewust dat de in de architectuur en haar versiering plastisch verbeelde ideeën tegengesteld zijn aan wat men wil betogen. Misschien is de gesignaleerde paradox niets anders dan het verschijnsel van de antithese die de kracht van demonstraties kan versterken. En aldus eigent men zich dergelijke institutionele architectuur als een dierbaar en onmisbaar goed toe. De laatste tijd zien wij dat men deze negentiende-eeuwse gebouwen liefderijk opknapt.

Een dergelijke restauratieve instelling ten aanzien van onze negentiende-eeuwse universiteitsgebouwen was tot voor kort in de naoorlogse periode ondenkbaar. Wij allen kennen de strakke architectuur van de nieuwste uitbreidingen – dikwijls in de groene wei, buiten de stad – van onze instellingen voor hoger onderwijs. Ze zijn ontworpen vanuit een instelling die bewust anti-historisch is. Het grote voorbeeld was de nieuwe vestiging van IIT (Illinois Institute of Technology) die de architect Ludwig Mies van der Rohe in 1939-1956 voor Chicago ontwierp en bouwde: een complex van doosvormige gebouwen, waarvan de functie niet afleesbaar is en waaraan het oog nergens een aanhechtingspunt voor herinneringen aan het verleden of traditie kan vinden. De architect had ze er als het ware afgestroopt.

Van deze tabula rasa-instelling is men, ook in ons land, afgestapt, getuigen bijvoorbeeld de nieuwe letterengebouwen in Leiden of Amsterdam. De universiteit is weer terug in de stad. Een bestudering van dergelijke processen rondom bouwopdrachten en hun visualisering is niet meer en ook niet minder dan een onderzoek van het bewustzijn van de universiteit in de omgang met haar herinnering en haar materiële cultuur⁷. Dergelijke studies zijn essentieel voor onze kennis van de universiteitsgeschiedenis.

⁷ A.W. Reinink, *Van Jobannapolder tot Uithof. Ontstaan en ontwikkeling van een universitaire vestiging*, Utrecht 1984. – Idem, 'De Uithof, pionieren buiten de stad om', *Wonen TABK* 1984, nr. 14, pp. 23-30.

HILDE DE RIDDER-SYMOENS & JACQUES PAQUET

BIBLIOGRAFISCH OVERZICHT UNIVERSITEITSGESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN 1983-1984

In *Batavia Academica* II (1984) 1, 18-21 verscheen de eerste aflevering van dit bibliografisch overzicht. Omdat we toen snel van start wensten te gaan komen er heel wat lacunes in voor. Daarom zal deze aflevering naast de referenties voor de jaren 1983-1984 enkele aanvullingen voor 1982 bevatten.

De beide auteurs van deze bibliografie zijn ook de medewerkers aan de bibliografie *The History of European Universities. Work in Progress and Publications*, onder redactie van J. Fletcher, waarvan deel 5 over het jaar 1981 eerstdaags zal verschijnen. Bibliografische referenties zijn steeds welkom bij H. de Ridder-Symoens, Rijksuniversiteit Gent, Fakulteit Letteren & Wijsbegeerte, Blandijnberg 2, B 9000 Gent (België).

ALGEMEEN

1. C. Ansiau, 'La loi du 21 mai sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires', *Association des historiens de Louvain. Résumés des mémoires de licence en histoire* 5 (1982) 37-38.
2. M. van der Auwera, 'Wetenschappelijke loopbaan aan de universiteit: niet zonder problemen voor vrouwen', *Onze Alma Mater* 36 (1982) 205-217.
3. M. van der Auwera, 'Het korte bestaan van de "Vlaamsche Normaalleergangen" (1884-1890)', *Onze Alma Mater* 37 (1983) 307-323.
4. J.M. Fletcher en J. Deahl, 'European Universities 1300-1700: the Development of Research, 1969-1981, and a summary Bibliography', *Rebirth, Reform and Resilience. Universities in Transition 1300-1700*, ed. J.M. Kittelson and P.J. Transue (Ohio S.U.P., Columbus 1984) 324-357.
Geeft ook publicaties uit de Nederlanden.
5. P.F.M. Fontaine, 'De lange adem van het geschiedenisonderwijs', *Spiegel Historiael* 19 (1984) 485-491.

Onder meer geschiedenis aan de universiteiten.

6. M. Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs in Nederland van 1815 tot 1980. Een onderwijskundig overzicht. I. De wetgeving. II. Maatschappelijke bevoegdheid* (Eindhoven University of Technology Research Reports; Eindhoven 1983, 1984).
7. L. Jilek (ed.), *Historical Compendium of European Universities-Répertoire historique des universités européennes* (CRE; Genève 1984).
 Zeer beknopte historiek in data van alle Europese universiteiten, alfabetisch gerangschikt. Nederlandse universiteiten door W. Frijhoff en Belgische universiteiten door H. de Ridder-Symoens.
8. O.J. de Jong, *Benoemingsbeleid aan Rijksuniversiteiten (1896-1931)* (Utrecht 1982).
9. G.E. Meuleman, *De Godgeleerdheid volgens de Wet op het Hoger Onderwijs van 1876* (Diërsede V.U. Amsterdam 1982).
10. D. Nauta, 'Het benoemingsbeleid met betrekking tot de hoogleraren in de theologie in de Nederlanden tot ongeveer 1700', *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis* 63 (1983) 36-41.
11. L. Niléhn, *Peregrinatio Academica. Det svenska sambället och de utrikes studieresorna under 1600-talet* (Bibliotheca Historica Lundensis LIV; Lund 1983).
 Handelt vrij uitgebreid over de universiteiten der Republiek.
12. L. Niléhn, 'Sweden and Swedish Students Abroad: the 17th Century and its Background', *Europe and Scandinavia. Aspects of the Process of Integration in the 17th Century*, ed. by G. Rystad (Lund 1983) 97-117.
 Synthese van nr. 11.
13. L.C. Palm, 'Entwicklung der Geschichte der Medizin in den Niederlanden', *Die Entwicklung des medizin-historischen Unterrichts*, onder redactie van A. Völker en B. Thaler (Wissenschaftliche Beiträge der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg; Halle 1982).
14. H.A.M. Snelders, 'Science in the Low Countries during the Sixteenth Century. A Survey', *Janus* 70 (1983) 213-227.
 Sprake van Leuven en Leiden.
15. P. Trio, 'Financiering van universiteitsstudenten in de late Middeleeuwen', *Onze Alma Mater* 38 (1984) 141-150.
16. J.H. de Vey Mestdagh, 'De zegels van de universiteiten en hogescholen in Nederland', *Verzegeld Verleden. Zegels: bronnen voor de geschiedenis* (Rijksarchief Groningen 1984) 149-215.
17. L. Vos, 'De Dietse studentenbeweging 1919-1940', *Colloquium over de geschiedenis van de Belgisch-Nederlandse betrekkingen tussen 1815 en 1945. Acta* (Gent 1982) 451-493.
18. L. Vos, *Bloei en ondergang van het A.K.V.S. Geschiedenis van de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging, 1914-1935* (Bibliotheek van de Vlaamse Beweging, 2 dln., Leuven 1982).

19. O. Weijers, 'De terminologie van de universiteiten in de 13de eeuw', *Batavia Academica* 2 (1984) 1-11.

AMSTERDAM

20. P.B.M. Blaas, 'Van Bosscha tot Kernkamp: een diversiteit van geschiedbeoefening te Amsterdam zonder Amsterdam', *Theoretische Geschiedenis* 10 (1983) 303-323.
21. M.C. Brands, 'Romein en Presser: eender, maar vooral anders', *Theoretische Geschiedenis* 10 (1983) 325-334.
22. H.W. von der Dunk, 'Spes patriae pro patria. Studenten in het Duitse Keizerrijk', *Theoretische Geschiedenis* 11 (1984) 285-290.
23. C.L. Heesakkers en W.G. Kamerbeek, *Carmina Scholastica Amstelodamensia. A selection of sixteenth-century schoolsongs from Amsterdam* (Leiden 1984).
24. C.S.M. Rademaker, 'Het Athenaeum Illustre en de geschiedbeoefening in onze Gouden Eeuw', *Theoretische Geschiedenis* 10 (1983) 259-279.
25. J. Roelevink, 'Historia en Antiquitates. Het geschiedenisonderwijs aan het Athenaeum Illustre van Amsterdam in de 18de eeuw tussen Polyhistorie en Verlichting', *Theoretische Geschiedenis* 10 (1983) 281-301.

BRUSSEL

26. G. Braive, 'Le premier professeur d'Antiquité et de latin aux Facultés (1858-1874): François Deruelle', *Facultés universitaires Saint-Louis, Bulletin d'information* 16 (1983) 7-8.
27. A. Despy-Meyer, 'La province de Hainaut et l'Université de Bruxelles de 1834 à 1914', *Recueil d'Etudes offertes à M. H. Arnould* (Analectes d'Histoire du Hainaut, II, Mons 1982) 229-250.
28. A. Despy-Meyer, 'Inventaire des Archives de l'administration militaire allemande pour la Belgique et le Nord de la France concernant l'histoire de l'ULB de 1940 à 1945 conservées à Paris, Archives Nationales, AJ 40/15 et AJ 40/21', *Quarantième anniversaire* (nr. 30) 53-111.
29. Y.J.D. Peeters, 'Anderhalve eeuw Vrije Universiteit te Brussel of van ULB naar VUB', *De Brabantse Folklore* 243 (1984) 249-258.
30. *Quarantième anniversaire de la fermeture de l'Université Libre de Bruxelles (25 nov. 1941). Etudes et Documents* (2 dln., Brussel 1982).
31. J. Stengers, 'La fermeture de l'Université', *Quarantième anniversaire* (nr. 30) 35-48.
32. A. Uyttebrouck et A. Despy-Meyer, *Les cent cinquante ans de l'Université Libre de Bruxelles, 1834-1984* (Brussel 1984).
33. J. Vanwelkenhuyzen, 'L'Université Libre de Bruxelles au début de l'occupation allemande (juin 1940 - mai 1941)', *Quarantième anniversaire* (nr. 30) 13-33.

DOWAAI (DOUAI)

34. A. Labarre, 'L'imprimerie et l'édition à Douai, au XVIe et au XVIIe siècle', *De Franse Nederlanden - Les Pays-Bas Français, Jaarboek* (1984) 99-112.
De drukkerij was nauw verbonden met de universiteit.

FRANEKER

35. Ph. Breuker, 'De achttjinde-ieuwe ynting tsjin de feepest yn West-Europa', *Freonen om Ds. J.J. Kalma binne. Stúzjes, meast oer Fryslân, foar syn fûfensantichste jierdei* (Ljouwert/Leeuwarden 1982) 325-350.
Aandacht wordt besteed aan prof. Camper en aan de verhouding tussen universiteit en sociëteiten op het punt van de ontwikkeling der veterinaire wetenschap in de 18e eeuw.
36. M.H.H. Engels, 'De Franeker Academiebibliotheek vóór 1700', *Freonen* (nr. 36) 266-284.

GENT

37. A. van Acker, *Slavische studenten aan de R.U.G. (1855-1914). Een evocatie* (Uit het verleden van de R.U.G., 18; Gent 1984).
38. M. Bittlestone, 'De Gentse universiteit gedurende de eerste wereldoorlog', *Wetenschappelijke Tijdingen* 42 (1983) 1-18, 65-82.
39. A. Bonte, *Profiel van een Vlaamse Universiteit* (Gent 1982).
40. D. van Damme, *Universiteit en volksoontwikkeling. Het "Hooger Onderwijs voor het Volk" aan de Gentse universiteit (1892-1914)* (Uit het verleden van de R.U.G., 14; Gent 1983).
41. W. Debrock, 'De strijd om de "Vlaamsche Hoogeschool"', *Pamflet over een verborgen verleden. Links en de Vlaamse Beweging (1780-1914)* (Gent 1984) 88-93.
42. W. Laporte, *75 jaar lichamelijke opvoeding aan de R.U.G. (1908-1983)* (Uit het verleden van de R.U.G., 17; Gent 1984).
43. M. de Mey, 'Sarton's earliest ambitions at the University of Ghent', *Isis* 75 (1984) 39-45.

Brief van 4-11-1902 aan hoofdbibliothecaris F. van der Haghen over een betere infrastructuur voor de Gentse UB.

44. A.M. Simon-Vandermeersch, *De eerste generaties meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit te Gent (1882-1883 tot 1929-1930)* (Uit het verleden van de R.U.G., 13; Gent 1982).
45. L. Troch, *Professor J.F.J. Heremans (1825-1884), pionier van het moedertaalonderwijs in Vlaanderen* (Uit het verleden van de R.U.G., 16; Gent 1984).
46. J. Verschaeren, 'De flamingant Vuylsteke aan de universiteit (1853-1859)', *Wetenschappelijke Tijdingen* 41 (1982) 165-179.
47. J. Verschaeren, 'Hoe Julius Vuylsteke flamingant werd. De stichting van "'t Zal wel gaan"', *Wetenschappelijke Tijdingen* 41 (1982) 15-27.

Gesticht in 1852. Vrijzinnige studentenvereniging.

48. *Vijftig jaar Nederlandstalig Diergeneeskundig Onderwijs aan de R.U.G.* (Uit het verleden van de R.U.G., 15; Gent 1984).

GRONINGEN

49. E.H. Kossman e.a., *De Groninger Vrijwillige Flankeurs en de Belgische Opstand 1830-1831* (Groningen Universiteitsmuseum 1982).
50. *Rijden en Varen. De uitvindingen van Sibrandus Stratingh Ez. 1735-1841* (Groningen Universiteitsmuseum 1984).
Hoogleraar scheikunde te G., voorloper op het gebied van de toepassing van electromagnetisme.
51. T.J. Steenmeijer-Wielenga, 'De journalistieke en literaire activiteiten fan Pieter Troelstra yn it Groningsch Studenten Corps', *Freonen* (nr. 36) 34-51.
Troelstra (1860-1930) promoveerde in 1888 te G. in de rechten.

KAMPEN

52. P. Hockstra, F. Postma, J. Veenhof, *Het nachtelijk ontslag. Waarom de Kamper docent A. Steketee in 1882 moest gaan. Een gedocumenteerd verslag* (Delft 1983).

LEIDEN

53. M. Ahsmann en R. Feenstra, *Bibliografie van Hoogleraren in de Rechten aan de Leidse Universiteit tot 1811* (Amsterdam/Oxford/New York 1984). Afl. 1 van de Bibliografie Nederlandse Rechtswetenschap tot 1811 - Geschiedenis der Nederlandse Rechtswetenschap VII.
54. H. Beukers, 'Groei en ontwikkeling. De Leidse faculteit der Geneeskunde in het derde kwart der negentiende eeuw', *Een universiteit berleeft* (nr. 63) 76-102.
55. L. Byvanck-Quarles van Ufford, 'De archeologie aan de Leidse Universiteit (van eind 19e tot midden 20e eeuw)', *Een universiteit berleeft* (nr. 63) 125-128.
56. R. Feenstra, 'De beoefening van de rechtsgeschiedenis aan de Leidse Universiteit van rond 1875 tot rond 1925', *Een universiteit berleeft* (nr. 63) 55-75.
57. P.A.M. Geurts, *Voorgeschiedenis van het Statencollege te Leiden 1575-1593* (Studies over de Geschiedenis van de Leidse Universiteit 3; Leiden 1984).
Integraal overgenomen uit *LIAS* 10 (1983) 1-103, met toevoeging van een register.
58. G.J. Hoenderdaal, 'Het modernisme te Leiden', *Een universiteit berleeft* (nr. 63) 10-25.
59. E. Kegel-Brinkgreve, 'De rol van de retorica in Boerhaaves *Orationes*', *Batavia Academica* 2 (1984) 25-34.
60. M.F. Le Coultre en M.P. Fränkel, *De platen bij de Leidse studenten Almanak 1838-1897* (Alphen a/d Rijn 1984).

61. J.L. Oosterhoff, 'De opkomst van de "Vaderlandsche Natuurkunde" aan de Leidse Universiteit in de tweede helft van de negentiende eeuw', *Een universiteit berleeft* (nr. 63) 103-124.
62. W. Otterspeer (ed.), *Een universiteit berleeft. Wetenschapsbeoefening aan de Leidse Universiteit vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw* (Leiden 1984).
63. W. Otterspeer, 'De Leidsche School. De leerstoel vaderlandse geschiedenis, 1860-1925', *Een universiteit berleeft* (nr. 63) 38-54.
64. W. Otterspeer, *Huizinga voor de afgrond. Het incident Von Leers aan de Leidse Universiteit in 1933* (Utrecht 1984).
65. D.J. Roorda en A.J. Looyenga, 'Het prosopografisch onderzoek naar de Leidse hoogleraren 1575-1815', *Bulletin Werkgroep 'Elites'* 5 (1983) 30-32.
66. C.M.J. Sicking, 'Cobet', *Een universiteit berleeft* (nr. 63) 26-37.
C.G. Cobet (1813-1889), classicus, hoogleraar te L., 1846-1889.
67. P. van Zonneveld, 'Romantiek in de regen: de Leidse maskerade van 1835', *Literatuur. Tijdschrift over Nederlandse Letterkunde* 1 (1984) 238-245, ill.
Over een gecostumeerde optocht van Leidse studenten op 9-2-1835.
68. P. van Zonneveld (ed.), *Het dagboek van de student Nicolaas Beets 1833-1836* (Den Haag 1984).
Belangrijk voor het studentenleven en literaire leven te L.

LEUVEN

69. A. van den Abeele, 'Jan van Hese (1757-1803) studeerde te Leuven', *Biekorf* 84 (1984) 164-166.
70. P. Classen, 'Libertas Scholastica-Scolarenprivilegien - Akademische Freiheit im Mittelalter', *Studium und Gesellschaft im Mittelalter*, Hrsg. J. Fried (Schriften der MGH 29; Stuttgart 1983) 238-284.
Handelt ook over L.
71. E.J.M. van Eijl, 'Belangrijke bron voor de geschiedenis van de Leuvense Universiteit: Centrum voor de studie van het Jansenisme opgericht', *Academische Tijdingen K.U. Leuven* XVIII.13 (1983-1984) 1, 6-7.
72. J.T. Ellis, 'The Influence of the Catholic University of Louvain on the Church in the United States', *Louvain Studies* 9 (1983) 265-283.
73. H. Maes, 'Jef van den Eynde (1879-1929), weeldekind en trekpaard van het Leuvense studentenleven', *Bijdragen tot de Geschiedenis der Stad Deinze en van het Land aan Leie en Schelde* 51 (1984) 73-125.
74. E. de Maesschalck, 'De strijd om de Leuvense pedagogieën (1426-1560). Eigendomsrecht en macht in de faculteit van de artes', *De Brabantse Folklore* 243 (1984) 162-201.
75. K. Meerts, 'De Leuvense hoogleraar Victor Brants. Een brugfiguur in het sociaal-katholicisme (1856-1891)', *Bijdragen tot de Geschiedenis* 65 (1982) 197-233.

76. A. Meulemans, 'Astrologie op het leerplan van de Leuvense universiteit in 1430', *Volkskunde* 84 (1983) 265-268.
77. T.P. Osborne, 'Le 125e anniversaire de la fondation du College américain à Louvain', *Revue théologique de Louvain* 14 (1983) 260-263.
78. R. Robaye, 'Droit romain en Belgique: œuvres et bibliographie de Gabriel Mudée (1500-1560)', *Revue internationale des droits de l'Antiquité* 30 (1983) 173-
Gabriel van der Muyden, prof. in de jur. faculteit te L.
79. R. Robaye, 'Droit, histoire et philologie au XVIe siècle. Quelques exemples d'utilisation des sciences auxiliaires tirés d'un cours de Gabriel Mudée', *Revue interdisciplinaire d'études juridiques* 10 (1983) 157-169.
80. J. Roegiers, 'De Academische drukkerij van de oude Universiteit Leuven', *Documentatieblad Werkgroep Achttiende Eeuw* 53-54 (1982) 143-161.
81. J. Roegiers, 'Vijf eeuwen bibliotheekgeschiedenis', *Ex Officina. Bulletin van de Vrienden van de Leuvense Universiteitsbibliotheek*, 1 (1984) 7-13.
Verschenen in het introductienummer van een nieuw tijdschrift.
82. L. Vanbeveren, 'Literaire wandeling door Leuven', *Brabantse Folklore* 238 (1983) 61-82.
Handelt in belangrijke mate over de Leuvense univ.
83. *De Verlichting in de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik*.
Tentoonstellingskatalogoog van de tentoonstelling 27 juli tot 20 aug. 1983 in de K.B. Brussel (Brussel 1983) 42-50: De kerk en de universiteit Leuven.

LUIK (LIEGE)

84. Z. Bacq, 'Les biologistes et les médecins au XIXe siècle à Liège', *Bulletin de la Classe des Sciences de l'Académie Royale de Belgique*, 5e s., 68 (1982-1985) 309-313.
85. E.H. Betz, 'Centenaire des découvertes d'Edouard van Beneden. E. van Beneden et l'Université de Liège', *Bulletin de la Société Royale des Sciences de Liège* 53 (1984) 215-216.
Professor in zoölogie en embryologie van 1870 tot aan zijn dood in 1910.
86. H. Firket, 'Van Beneden et le Centenaire de la découverte de la méiose. Signification scientifique et prolongements sociologiques', *Bulletin de la Société Royale des Sciences de Liège* 53 (1984) 217-223. Zie nr. 85.
87. J. Grauwels, 'Limburgse studenten aan de Luikse Universiteit, 1817-1869', *Gedenkboek Michiel Mispelon* (Kortemark/Handzame 1982) 223-254.

NAMEN (NAMUR)

88. A. Dulière, 'Herman Meganck (1792-1853), stichter van het kollege en van de Faculteiten Notre-Dame de la Paix (Namur)', *Het Land van Nevele* 13 (1982) 17-24.

NIJMEGEN

89. H. Bots, 'L'enseignement de la médecine de l'ancienne université de Nimègue (1656-1679)', *De novis Inventis. Essays in the History of Medicine in Honour of Daniel De Moulin on the Occasion of his 65th Birthday*, ed. by A.H.M. Kerkhoff, A.M. Luyendijk-Elshout, M.J.D. Poullissen (Amsterdam/Maarssen 1984) 13-25.
90. O. Moorman van Kappen en P.L. Nève, *Het Gerard Noodt Instituut. Studiecentrum voor Rechtsgeschiedenis aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit te Nijmegen* (Nijmegen 1984).
Korte historiek naar aanleiding van het twaalfeneenhalf-jarig jubileum.

ROTTERDAM

91. H. Bots, 'Pierre Bayle en de Rotterdamse Illustere School 1681-1693', *Rotterdams Jaarboekje* (1982) 176-201.

UTRECHT

92. L.J. Dorsman, 'F.J.L. Krämer: leraar, hoogleraar, archivaris (1850-1928)', *Nederlands Archievenblad* 87 (1983) 219-225.
Prof. geschiedenis te U. 1893-1903.
93. *Van filosofie tot experiment. Episoden uit de Utrechtse wiskunde en natuurwetenschap van Regius tot Jordan*. Themanummer van het *Tijdschrift voor de Geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek* 7 (1984) 1-59.
Analyse en bespreking in *Batavia Academica* 2 (1984) 35.
94. J.A.C. Mathijssen, *Inventaris van de archieven van Unitas Studiosorum Rheno Trajectina (Utrecht)* (Gemeentelijke archiefdienst Utrecht 1983).
Handelt over de jaren 1882-1969.

NEDERLANDERS IN HET BUITENLAND

95. H. Bots en W. Frijhoff, 'Academiëreis of educatiereis? Noordbrabantse studenten in het buitenland, 1550-1750', *Batavia Academica* 1 (1983) 13-30.
96. M. Dumoulin, 'Hommes et cultures dans les relations Italo-Belges (1861-1915)', *Bulletin de l'Institut Historique Belge à Rome* 52 (1982) 271-567.
Handelt ook over academici.
97. A. Frank van Westrienen, *De Groote Tour. Tekening van de educatiereis der Nederlanders in de zeventiende eeuw* (Amsterdam 1983).
98. A. Frank-Van Westrienen, 'De Groote Tour' in de 17de eeuw', *Spiegel Historiael* 19 (1984) 404-419.
99. A. Frank-Van Westrienen, 'Stelling onder vuur', *Batavia Academica* 2 (1984) 12-14.

Reacties op het artikel van Bots-Frijhoff (nr. 95).

100. R. de Leeuw, 'Nederlanders op Grand Tour', *Herinneringen aan Italië. Kunst en Tourisme in de 18e eeuw*, o.r.v. R. de Leeuw (Tentoonstellingskatalogoog, Zwolle 1984) 11-33.
Bespreking in *Batavia Academica* 2 (1984) 37.
101. F.-B. Lickteig, *The German Carmelites at the Medieval Universities* (Rome 1981).
In appendix wordt een lijst gegeven van alle Karmelieten die aan de univ. studeerden. Onder hen talrijke Nederlanders. Gaat tot 1550.
102. F. Postma, *Viglius van Aytta als humanist en diplomaat 1507-1549* (Zutphen 1983).
Op de pp. 15-47 goede beschrijving van de universitaire studies en het academisch milieu.
103. H. de Ridder-Symoens, 'La migration académique des hommes et des idées en Europe, XIIe-XVIIIe siècles', *CRE-Information* 62 (1983) 69-79.
104. H. de Ridder-Symoens, 'Peregrinatio Academica doorheen Europa (13e-18e eeuw) in vogelvlucht', *Batavia Academica* 1 (1983) 3-11.
Licht gewijzigde Nederlandse versie van nr. 103.
105. A. Sottili, 'Le contestate elezioni rettorali di Paul van Baenst e Johannes van Dalberg all' Università di Pavia', *Humanistica Lovaniensia* 31 (1982) 29-75.
Paul de Baenst uit Brugge en Johan Dalberg uit Oppenheim (D.). 1474-1475.
106. P. Vandermeersch, 'Een boedelrekening van Jan Adornes (1494-1537) als bron voor universiteitsgeschiedenis', *LIAS* 10 (1983) 175-192.
Uitgave van de passages uit de boedelbeschrijving van Jan Adornes over de studiereis van zijn zonen Pieter en Joos naar Parijs, Orléans, Leuven en Dole (1550-1554).
107. P. Vandermeersch, 'Jacob Reyvaert, humanist en rechtsgeleerde. Enkele biografische aanvullingen', *Brügs Ommeland* 23 (1983) 483-488.
Reconstructie van zijn universitaire studies en carrière.

AANKONDIGING VAN BOEKEN

M. Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs in Nederland van 1815 tot 1980: een onderwijskundig overzicht*. Deel III: Godgeleerdheid [Eindhoven University of Technology Research Reports 84-WM-003]. University of Technology, Eindhoven 1984, 74 blz. ISBN 90 6778 003 0.

Naar perioden geordend geeft de auteur een overzicht van de structuren en de studieprogramma's der officiële theologische opleidingen in Nederland, in hoofdzaak de Nederlands hervormde instituten.

T.M. Doumes en P.L.J. Lonkes, *Hoog Bezoek: De regerende Oranjes op bezoek bij de Groninger Universiteit 1738-1984*. Tentoonstellingsbrochure. Universiteitsmuseum Groningen 1984 [12 blz.], geïll.

In deze brochure wordt een overzicht gegeven van de banden tussen de Oranjes en de universiteit van Groningen vanaf de eerste helft van de 18e eeuw. De expositie kwam tot stand in samenwerking met de Stichting Lerarenopleiding Ubbo Emmius.

J.D.R. van Dijk, W.R. Foorthuis en M.-C. van der Sman (vert.), *Martinus Schoockius, Tractatus de Turffis 1658. Martin Schoock en zijn beschrijving van het turfgraven in de hoogvenen*, Universiteitsmuseum Groningen 1984, 52 blz., geïll.

Tekst en vertaling van drie hoofdstukken uit dit tractaat van Schoock werden met een inleiding en een catalogus gepubliceerd bij gelegenheid van een tentoonstelling over de veenontginningen in Oost-Groningen.

Y. Botke, *Jacobus Albertus Uilkens 1772-1825: predikant te Lellens en Eenrum, hoogleraar in de landhuishoudkunde te Groningen*, Universiteitsmuseum Groningen 1984, 94 blz., geïll.

Catalogus, voorzien van een inleiding over leven en werken van de landhuishoudkundige en physico-theoloog Uilkens, die de traditie van J.F. Martinet tot in de 19e eeuw heeft voortgezet.

A.W. Reinink, *Van Johannapolder tot Uithof. Ontstaan en ontwikkeling van een universitaire vestiging*, [Historische Reeks Utrecht, deel 4], Utrecht (Stichting Matrijs) 1984, 88 blz., geïll. ISBN 90 70482 18 5.

De auteur beschrijft in chronologische volgorde de plannen en bouwkundige realisaties op het terrein van de Uithof (R.U.U.) vanaf ca. 1953 tot heden.

M.F. Le Coultre en M.P. Fränkel (bewerkers), *De Platen bij de Leidse studenten Almanak 1838-1897*, Alphen aan den Rijn (Canalotto) 1984.

Deze uitgave bestaat uit een losbladige atlas met reproducties van ruim 60 platen op groot formaat en een afzonderlijk inleidend boekje waarin deze door de auteurs worden toegelicht.

MEDEDELINGEN

1

De Belgisch-Nederlandse Vereniging voor de Geschiedenis van Opvoeding en Onderwijs heeft voor haar leden in oktober 1984 een tweede aflevering doen verschijnen van de *Inventaris van lopend historisch-pedagogisch onderzoek in België en Nederland*. Met name vindt men hier uitgebreide opgave van lopende of afgesloten (maar onuitgegeven) verhandelingen aan Belgische faculteiten van pedagogische wetenschappen.

Hoewel dit onderzoek meestal niet het hoger onderwijs betreft, kan het door de verbreding en verdieping die het verschaft ook voor universiteitshistorici stimulerend en verhelderend werken.

Inlichtingen bij de Afdeling Historische Pedagogiek, K.U. Leuven, Vesaliusstraat 2, B-3000 Leuven (België), tel. 016/23.39.41. Het secretariaat van de Vereniging wordt thans waargenomen door Drs. J. Noordman (K.U. Nijmegen).

2

Erasmus van Rotterdam stierf op 12 juli 1536. Naar aanleiding van zijn 450ste sterfdag worden door de Erasmus Universiteit en diverse andere Rotterdamse instellingen van cultuur en wetenschap van 10 t/m 13 november 1986 te Rotterdam een aantal culturele manifestaties georganiseerd, waaronder een internationaal symposium op het thema "De actualiteit van Erasmus".

De congresdagen zullen achtereenvolgens aan de volgende onderwerpen worden gewijd, waarbij een vergelijking tussen Erasmus' tijd en de onze wordt nagestreefd:

1. *Erasmus en het onderwijs*

Erasmus en het onderwijs van zijn tijd: zijn plaats, zijn kritiek, zijn alternatieven. Erasmus' rol in school en universiteit door de eeuwen heen. Wat heeft hij ons thans te zeggen?

2. *Erasmus en de macht*

Zijn bewuste of ongewilde rol in politiek en religiestrijd. Erasmus als gebruiker van machtsstructuren, als opvoeder van prinsen,

christenen en volk. Zijn betekenis voor het politieke denken en voor het staatsvormings- en beschavingsproces.

3. *Erasmus en de wetenschap*

Het accent ligt hier op de wetenschapssociologie: hoe en vanuit welke visie op mens en maatschappij functioneerde het humanisme, als sociaal milieu en als broeikas van wetenschappelijke vernieuwing.

Naast meer algemeen toegankelijke lezingen en manifestaties zullen in de morgenuren bijeenkomsten van wetenschappelijk karakter voor vakspecialisten worden georganiseerd.

Inlichtingen, voorstellen en voorlopige inschrijving van belangstellenden bij het secretariaat van de Centrale Interfaculteit, Erasmus Universiteit, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam.

3

In Frankrijk werd in 1984 een *Société pour l'Histoire des Facultés de Droit* opgericht onder voorzitterschap van professor Drago. Deze vereniging is gestart met een tijdschrift *Annales d'Histoire des Facultés de Droit*, waarvan het eerste nummer in oktober 1984 moet zijn verschenen. Prijs 90 FF (jaarabonnement). Adres: CERSA, Université de Paris II, Place du Panthéon, F 75005 Paris.

Gezien het groot aantal Nederlanders dat tijdens het Ancien Régime aan Franse rechtsfaculteiten studeerde, kunnen deze *Annales* ook voor de Lage Landen nuttige informatie verschaffen.

4

In een Introductienummer, verschenen in het najaar van 1984, wordt een nieuw tijdschrift *Ex Officina. Bulletin van de vrienden van de Leuvense Universiteitsbibliotheek*, aangekondigd. Vanaf 1985 zal het driemaal per jaar verschijnen. Uiteraard zal dit tijdschrift heel wat gegevens bevatten over de oude universiteit van Leuven en van haar bibliotheek. In dit Introductienummer trouwens schetst de hoofdbibliothecaris Jan Roegiers 'Vijf eeuwen bibliotheekgeschiedenis' (blz. 7-13). Abonnement (tevens lidmaatschap) 1000 BF per jaar. Adres: Centrale Bibliotheek, Mgr. Ladeuzeplein 21, B 3000 Leuven.

REDACTIONEEL BERICHT

De inventarisatie van het lopend onderzoek zal in het volgende nummer worden voortgezet.

*Henri Basnage de Beauval (1656-1710) et son «Histoire des Ouvrages des Savans»
(1687-1709): Lettres et Index complet:*

HANS BOTS & LENIE VAN LIESHOUT

CONTRIBUTION À LA CONNAISSANCE
DES RÉSEAUX
D'INFORMATION AU DÉBUT DU
XVIIIe SIÈCLE

HENRI BASNAGE DE BEAUVAL ET SA CORRESPONDANCE
À PROPOS DE

L'« HISTOIRE DES OUVRAGES DES SAVANS »

(1687-1709)

PUBLICATION ANNOTÉE DE QUELQUE CENT LETTRES

ET

INDEX THÉMATIQUE ET ANALYTIQUE

AVEC

UNE INTRODUCTION GÉNÉRALE ET UN INDEX DES NOMS

Amsterdam & Maarssen 1984 (APA-Holland University Press).

LIV, 346 pages, frontispice/frontispiece.

Broché/Softbound, 23x15. (ISBN 90 302 1005 2)

=*Studies Instituut Intellectuele Betrekkingen, Nijmegen (SIB), 5*

The "Histoire des Ouvrages des Savans" (1687-1709): a complete thematic-analytical Index and an annotated edition of the unpublished letters of Henri Basnage de Beauval (1656-1710) pertaining to this important learned periodical in the Republic of Letters.

Adresse de commande / Ordering address:

APA / POSTBUS 122 / NL-3600 AC MAARSSSEN / HOLLAND